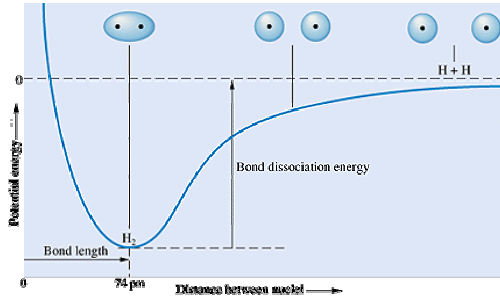

A (kovalens) kémiai kötés kvantummechanikai megfogalmazása

Előre megnézzük az eredményt a H₂ molekulára:

Az elméleti háttér

Tudjuk, kiindulás a Schrödinger-egyenlet:

$$\hat{H}(R)\Psi(r, R) = E(R)\Psi(r, R)$$

Felírás most hangsúlyozza, hogy az egyenletben az r elektronkoordináták mellett paraméterként szerepel a magok helyzete - a molekula geometriája. Általában az egyenletet különböző R -ekre kell megoldani.

(Dirac szerint ez az egyenlet a teljes kémiát megoldja; elvben igen, de: a gyakorlatban értelmes közelítéseket kell találni.)

Két módszer (eltérő szemlélet):

MO-elmélet: molekulapályákat gyártunk, ezekre az elektronokat az Aufbau-elv szerint helyezük el.

VB elmélet: az elektronok tulajdonképpen az atompályákon maradnak, de ezek átfedése miatt kötés jön létre.

A molekulapálya (MO) -elmélet

1. A H₂-molekula (l.fentebb is!)

A két atomi függvény (melyekből az MO-kat akarjuk "gyártani") legegyszerűbb esetben a H-atom alapállapotát leíró "atompályák": $1s_A$ $1s_B$

Ezekből két független kombináció :

$$u_1 = N_1(1s_A + 1s_B)$$

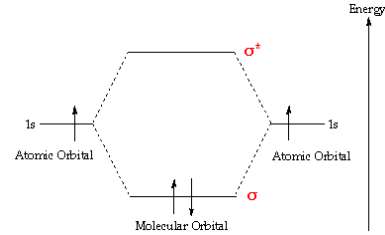
$$u_2 = N_2(1s_A - 1s_B)$$

u_1 . szimmetrikus (σ_g); ez a kötő pálya
 u_2 . antiszimmetrikus (σ_u); "lazító"; itt csak gerjesztett állapotban van rajta elektron; többelektronos molekuláknál ilyen jellegű pályák is lehetnek betöltve.

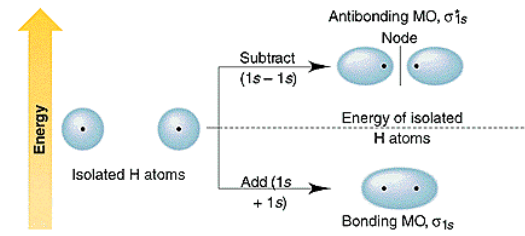
{Megj.: A teljes hullámfüggvényben az MO-k szorzatai jelennek meg:

$$\psi(\text{alapállapot}) = u_1(1) u_1(2) [\alpha(1)\beta(2) - \beta(1)\alpha(2)] \}$$

A két alsó MO a H₂-ben:

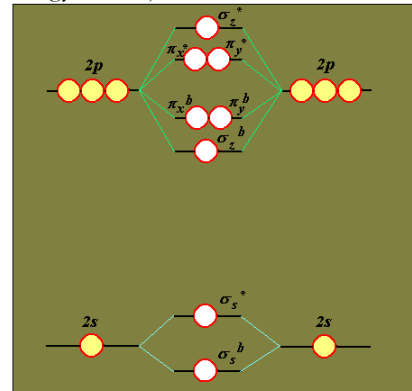
vagy:

Megj: mindkét ábra egyszerűsít, valójában a felhasadás nem szimmetrikus

2. A₂-molekulák a legegyszerűbb modellben az egyes MO-k csak a két atom egy-egy, azonos jellegű pályájának kombinációja: szimmetria miatt csak + vagy - kombináció.

Séma, csak a vegyértékhéjat mutatva:

3. Általánosságban, többatomos molekulákra:

$$u_i = \sum_j c_{pi} a_{pj}$$

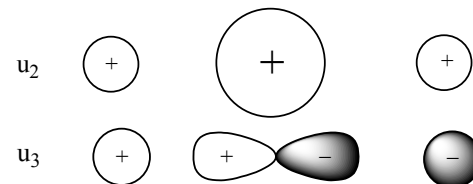
itt a_p a p-edik atompálya.

Ez az LCAO-MO - elmélet.

Pl. egy háromatomos molekulában már látszik:

H—Be—H az MO-elm. szerint:

Pályák sémája:	pályaenergia:(a.u.)
$u_1 \approx 1s(\text{Be})$	$\epsilon_1 = -4.5$
$u_2 \approx c_{12} [2s(\text{Be})] + c_{22} [1s(\text{H}) + 1s(\text{H}')]]$	$\epsilon_2 = -0.50$
$u_3 \approx c_{13} [2p_z(\text{Be})] + c_{23} [1s(\text{H}) - 1s(\text{H}')]]$	$\epsilon_3 = -0.46$

A *Valence Bond* módszer a kötésekhez (atompárokhoz) rendel függvényeket - s ezekből épül fel a teljes hullámfüggvény.

1. A H₂-molekula a VB-ben

"Heitler-London" (HL) hullámfüggvény:

$$\Psi_{HL} = [s_A(1) \cdot s_B(2) + s_A(2) \cdot s_B(1)] \cdot \chi(\text{spinfv.})$$

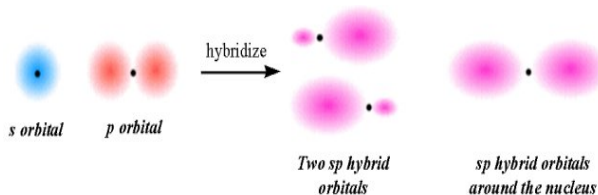
Változatlan atompályákat használ, de figyeljük meg: egy kiszemelt elektron "itt is van, ott is van".
A H₂-re tehát ez.

De: általában az eredeti AO-kkal nem jutunk sehova, kell: ⇒

Hibridpályák: az atompályák olyan módon készítünk lineáris kombinációkat, hogy ezek orientáltsága megfeleljen a kötésirányoknak.

alappéldánk: H—Be—H

A két kötésre, egy-egy *hibrid* a Be 2s és 2p_z-ből:
s + p legyen: h₁
s - p legyen: h₂

A h₁ hibrid az egyik H 1s pályájával, h₂ a másikéval "átfedve" alkotja a kötések [fenti mintára, a matematikai alak az egyik kötésre: s₁(1)·h₁(2) + s₁(2)·h₁(1) ...]

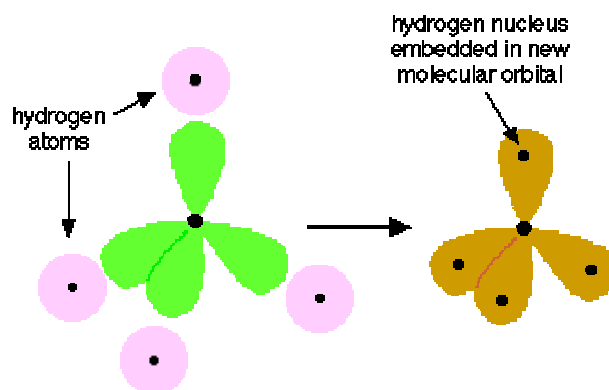
Általában, a kvalitatív kép:

1. Kötés: két atompálya (lehet *hibrid*, l. alább) "átfedése"
2. A kötésben két elektron, ellentétes spinnel: ↑↓
3. Nagy átfedés ⇒ erősebb kötés

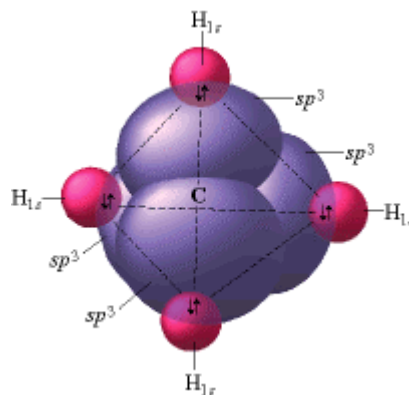
pl. *metán*: C el. konfigur.: [1s²]2s²2p²; "promóciós" energiával: [↑]2s2p³ - ez tényleges változás
A következő már nem tényleges, csak formai változás: az 1 db 2s és a 3 db 2p pályából négy új, sp³ *hibrid*, majd:

metánban a 4 kötés leírása:

C-sp³ hibridpályák (tetraédes irányok) és H-1s pályák átfedése ...

vagy:

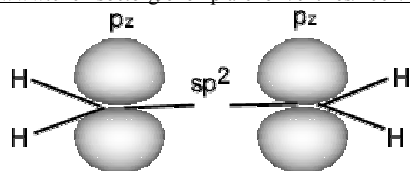
A hibridpályák alakja, irányítottága:

Pure atomic orbitals of central atom	Hybridization of the central atom	Number of hybrid orbitals	Shape of hybrid orbitals
s,p	sp	2	Linear 180°
s,p,p	sp ²	3	Trigonal Planar 120°
s,p,p,p	sp ³	4	Tetrahedral 109.5°
s,p,p,p,d	sp ³ d	5	Trigonal Bipyramidal 90°, 120°
s,p,p,p,d,d	sp ³ d ²	6	Octahedral 90°

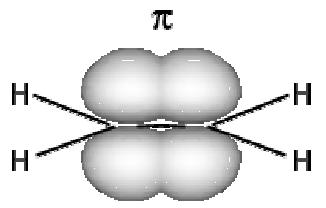
Többszörös kötések

Etilén

www.chemsoc.org/exemplarchem/entries/2001/williamson/theory.html

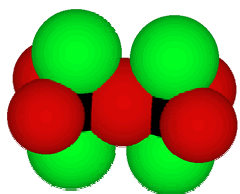
Az sp^2 hibridpályák képezik a C-H és C-C σ -kötéseket, a síkra merőleges két p-pálya "átfedve" π -kötést alkot:

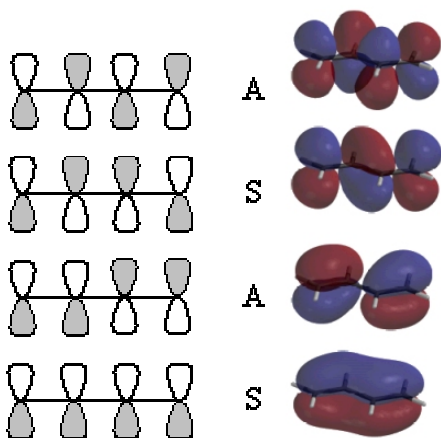
együtt ábrázolva a σ - és π -pályákat kialakító atompályákat:

www.chem.ualberta.ca

Orbitals on carbon: two green p atomic orbitals are shown, one on each carbon ready to form a pi molecular orbital; a red sigma molecular orbital formed by overlap of two sp^2 atomic orbitals connects the black carbons; four additional red sp^2 atomic orbitals are shown ready to form sigma molecular orbitals with hydrogen s atomic orbitals

Butadiene, csak a π -pályákat mutatva:

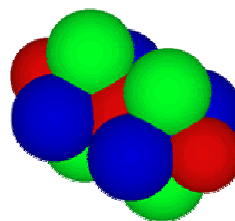

acetilén www.chem.ualberta.ca

piros (szürke): a σ -kötések; zöld (világos-szürke): π_x ,

kék (fekete): π_y

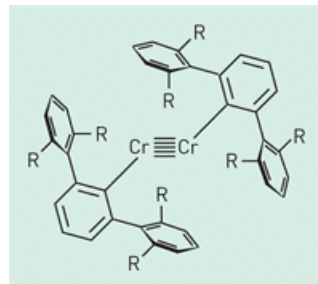
(az x és y tulajdonképp egy összetartozó, azonos energiájú -degenerált- pálya-pár; helyesebb így fogalmazni: a $\pi(x,y)$ -héjon van 4 elektron)

Egy érdekesség: fém-fém többszörös kötés

Chemical & Engineering News

September 26, 2005 Volume 83, Number 39, p. 9

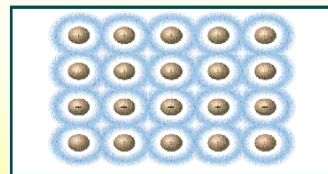
HIGH FIVE Quintuple bond is proposed to form by the sharing of five electron pairs in five bonding 3d orbitals in this chromium dimer with bulky terphenyl ligands (R = isopropyl).

Kiegészítés: a fémes kötés

Kvalitatíve: elektrontenger

Metallic Bonds

Can be envisioned as the attractive force between metal ions and conduction electrons.

Pontosabb: *sávmélet*

